

Studiepaket läs- och skrivsvårigheter F–3

MOMENT 3

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

En likvärdig utbildning för alla

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialskolor för olika målgrupper, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.

Studiepaket läs- och skrivsvårigheter F-3 moment 3

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

© Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2020

Ansvarig på SPSM: Aya Stehager

Författare: Ann-Louise Eriksson, Evelinn Fagerberg, Kerstin Norell Helmsjö och Ulrika Näsholm

Illustrationer: Liljedal Communication AB

Redaktion: Ingela Skantze, Skantze Kommunikation, och Aya Stehager

Produktion: Liljedal Communication AB

ISBN: 978-91-28-10116-5

Artikelnummer: 10116

Innehåll

Att kartlägga läs- och skrivutveckling	4
Varför ska vi kartlägga?	4
Kartläggning av lärmiljön	5
Samtal med elev och vårdnadshavare	8
Kartläggning av elever som visar indikationer på läs- och skrivsvårigheter	9
Avkodning	10
Språklig förmåga	15
Fördjupad kartläggning av den språkliga förmågan	17
Läsflyt	20
The Simple View of Reading som stöd för analys	21
Förenklad beskrivning av läsprofiler	22
Referenser	25
Elektroniska källor	27

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

I det här momentet får du läsa om:

- Varför det är viktigt att kartlägga elevers läs- och skrivutveckling.
- Vilka förmågor som bör uppmärksammas.
- Hur The Simple View of Reading kan vara ett stöd i analysen av kartläggningsresultaten.

Varför ska vi kartlägga?

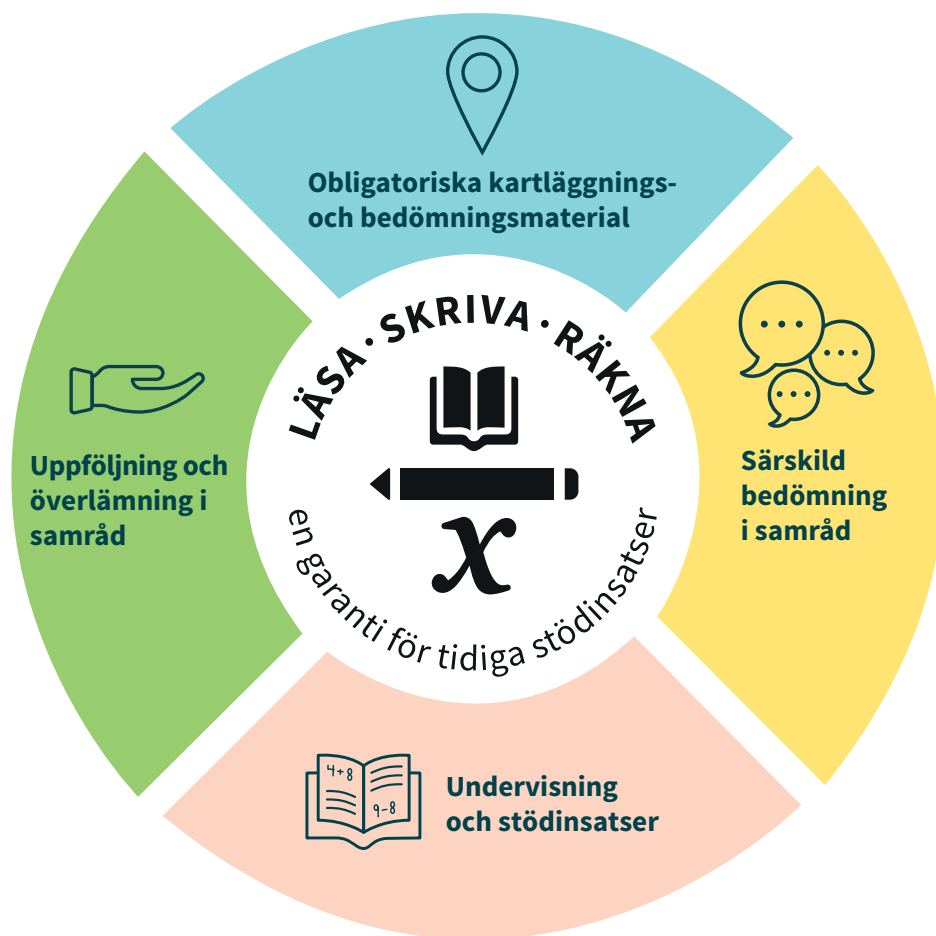
Att kartlägga är en del av skolans ansvar för att kunna göra rätt anpassningar och ge alla elever de stöd de har rätt till. Genom att systematiskt följa och dokumentera elevernas läs- och skrivutveckling och dessutom regelbundet kartlägga deras läsning och skrivning, kan lärare skapa sig en bild av deras förmågor, styrkor och eventuella behov av stöd. God läs- och skrivförmåga har stor betydelse för skolframgång, därför är det viktigt att tidigt identifiera elever som riskerar att utveckla, eller som redan har, läs- och skrivsvårigheter.

Till stor del handlar detta om lärarens observationer kring hur eleven förhåller sig till läsning och skrivning samt hur eleven tar sig an läs- och skrivuppgifter. I detta moment hittar du exempel på olika förmågor som behöver uppmärksammas i elevers tidiga läs- och skrivutveckling. Dessa förmågor kan uppmärksammas både i den dagliga undervisningen och med hjälp av olika kartläggningsmaterial eller tester.

De obligatoriska kartläggningsmaterialen syftar till att ge skolan ökade möjligheter att fånga upp var elevgruppen och den enskilde eleven befinner sig i sin läs- och skrivutveckling i förhållande till kunskapskraven.¹ De kartläggningsmaterial som är obligatoriska är Hitta språket för förskoleklass, bedömningsstödet för årskurs 1 och det nationella provet i årskurs 3 i svenska och svenska som andraspråk. Analysen av resultaten ligger till grund för fortsatt kartläggningsarbete och upplägg av undervisningen.

---

1 Skolverket, 2020

Enligt Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga insatser², ska samråd mellan lärare och personal med specialpedagogisk kompetens genomföras kring elever som visar indikation på att inte nå kunskapskraven i svenska, svenska som andraspråk i årskurs 1 och 3 och i årskurs 4 för specialskolan. Samråden äger rum vid särskild bedömning, vid planering av stödinsatser och vid uppföljning av dessa. När skolan befarar att eleven inte kommer nå upp till kunskapskraven i årskurs 1 och 3 ska extra anpassningar skyndsamt sättas in. Eventuellt görs en anmälan till rektor om att eleven kan vara i behov av särskilt stöd. Då ska en pedagogisk utredning genomföras.

Kartläggning av lärmiljön

Det är viktigt att ha i åtanke att allt lärande sker i ett sammanhang. Elevers svårigheter i skolan uppstår i mötet mellan individ och skola och som en konsekvens av faktorer i den pedagogiska, sociala och fysiska lärmiljön. Bild 3:2 illustrerar hur dessa faktorer samspelar och påverkar elevens förutsättningar för lärande.

---

2 Skolverket, 2020

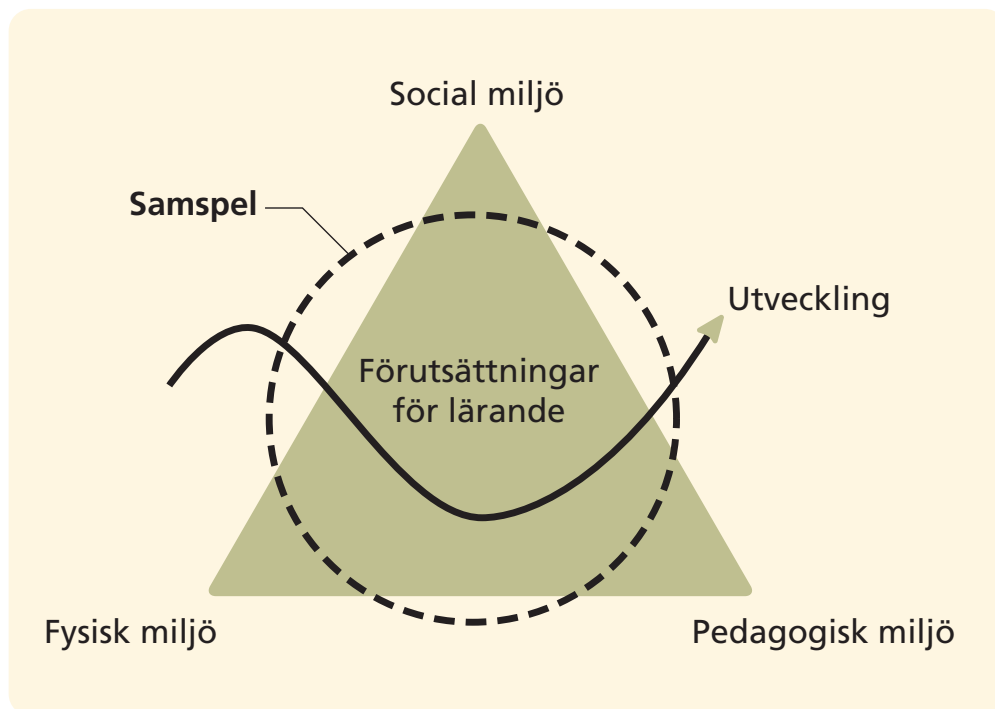

Bild 3:1. Tillgänglighetsmodell från Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018).

Om frågorna under en kartläggning enbart inriktas mot elevens individuella svårigheter finns risk att fokus stannar vid det. En kartläggning måste därför beskriva och analysera de faktorer i lärmiljön som påverkar elevens förutsättningar för lärande,³ samt beskriva och analysera elevens styrkor såväl som svårigheter i läs- och skrivinläringen. Det som fungerar väl för en elevs lärande bör tas tillvara även i andra lärsituationer, och hela skoldagen bör beaktas. I en kartläggning är det också viktigt att dokumentera vilka anpassningar som skolan hittills har gjort för att möta elevens behov och analysera vilka resultat som de har lett till för att få syn på vad som är hjälpsamt.

Det kan inte nog poängteras att en kartläggning i sig inte gör någon nytta om inte resultatet omsätts i praktiken, i undervisningen. Det är genom undervisning och övning som utgår ifrån kartläggningsresultaten som elever kan utveckla sin läs- och skrivförmåga. Den viktigaste resursen i detta arbete är lärarnas kompetens och förhållningssätt, till exempel genom att lägga stor vikt vid elevens styrkor i planering och genomförande, samt lärarnas kunskap om och tillämpning av forskningsbaserade metoder.⁴

Social lärmiljö

Den sociala lärmiljön innehåller delar som gemenskap och delaktighet. I en lärmiljö där individers olikheter lyfts fram som något positivt och berikande, skapas förutsättningar för både stärkt självkänsla och motivation hos eleverna.⁵

---

3 Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

4 Myrberg, 2007

5 Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

I den tidiga läs- och skrivinläringen är målet detsamma för alla elever: att bli goda läsare och skrivare, men vägen dit kan vara olika för var och en. Att skapa acceptans för varandras olikheter är en grund för trygga lärmiljöer som i sin tur är en förutsättning för lärande.⁶

Förslag på frågor att ställa i samband med kartläggning av den sociala lärmiljön:

- Hur möjliggör verksamheten aktiviteter som skapar kontakt och samspel mellan eleverna ur ett språk-, läs- och skrivperspektiv?
- Hur planerar och styr vi gruppindelningar så att eleverna blir trygga med varandra?
- Hur gör vi instruktioner och sammanhang begripliga för att underlätta sociala kontakter för alla elever?⁷

Pedagogisk lärmiljö

Som tidigare nämnts är lärarens kompetens en viktig resurs i utformningen av den pedagogiska lärmiljön, till exempel handlar det om att lärare behöver ha kunskap om tidig läs- och skrivutveckling.

Elever som ligger inom riskzonen att utveckla läs- och skrivsvårigheter har ofta brister inom det fonologiska området.⁸ Forskare är överens om att undervisningen behöver vara strukturerad och systematisk, samt fokusera på fonologisk medvetenhetsträning och kopplingen mellan fonem och grafem.⁹ Med denna kunskap i åtanke blir det viktigt i kartläggnings-sammahang att titta på hur undervisningen är utformad.

Förslag på frågor att ställa i samband med kartläggning av den pedagogiska lärmiljön:

- Vilka metoder använder vi i den tidiga läs- och skrivinläringen?
- Vilka material och lärverktyg använder vi i samband med den tidiga läs- och skrivinläringen? Möter material och lärverktyg upp elevernas behov när det kommer till fonologisk medvetenhetsträning och kopplingen mellan fonem och grafem?
- Vilka texter finns i klassrummet? Är texterna på rätt nivå utifrån hur långt var och en av eleverna kommit i sin läsinläring?
- Får varje elev tillräckligt med tid och möjlighet utifrån sina behov för att kunna repetera, befästa och automatisera läs- och skrivförmågorna?

---

6 Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

7 Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

8 Svenska Logopedförbundet, 2017. Snowling & Melby Lervåg, 2016

9 Statens beredning för medicinsk utvärdering, 2014

Fysisk lärmiljö

Även den fysiska lärmiljön behöver möta upp elevers olika behov och skapa förutsättningar i samband med den tidiga läs- och skrivinläringen. Att lära sig läsa och skriva ställer bland annat krav på förmågor som koncentration och uppmärksamhet.¹⁰ Ljus, ljud och rörelser i omgivningen påverkar oss på olika sätt. Vilken miljö var och en behöver varierar, men generellt sett mår alla bra av att inte bli störda av sin omgivning. En störning kan till exempel vara ljud som upplevs som starka eller obehagliga, bländande sol som sticker i ögonen eller rörelser som drar uppmärksamheten till sig. Elever kan också påverkas negativt av att det är rörigt runt dem.¹¹

Exempel på frågor att ställa i samband med kartläggning av den fysiska lärmiljön:

- Hur är klassrummet möblerat? Finns det möjligheter att mötas i grupp och att arbeta enskilt?
- Går det att skärma av från visuella intryck?
- Finns det möjlighet att skärma av från samtalsljud och andra ljudintryck?
- Hur används hela skolans fysiska lärmiljö för att möta upp elevernas olika behov?

Samtal med elev och vårdnadshavare

I kartläggningen och planeringen av undervisningen är det viktigt att ta hänsyn till elevens egna tankar om och erfarenheter av faktorerna i den sociala, pedagogiska och fysiska lärmiljön.¹² Förutom frågor om lärmiljön kan även frågor om läsvanor och attityder till läsning och skrivande ge dig som lärare en tydligare bild av elevens situation. I samtal med vårdnadshavare kan det handla om att prata om läsvanor hemma, om läs- och skrivsvårigheter förekommer i familjen, hur det ser ut med förväntningar på eleven samt vilka möjligheter till stöd det kan finnas för eleven i hemmet.

I samtalet med eleven kan bildstöd med fördel användas för att hjälpa honom eller henne att delge sina synpunkter.¹³

---

¹⁰ Jacobsson, 2020

¹¹ Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018

¹² Barnombudsmannen, 2020

¹³ Aspeflo & Alsenius, 2019

Exempel på frågor att ställa till eleven:¹⁴

- Vad gör man när man läser?
- Varför är det bra att kunna läsa?
- Vad gör man när man skriver?
- Varför är det bra att kunna skriva?
- Hur känns det för dig när du läser?
- Hur känns det för dig när du skriver?
- Vad är roligt och lätt med att läsa och skriva?
- Finns det något som du tycker är svårt eller tråkigt när du läser och skriver?
- Vad ska en bra bok handla om tycker du?
- Hur tycker du det är när någon läser högt för dig?

Kartläggning av elever som visar indikationer på läs- och skrivsvårigheter

När elever stöter på utmaningar i den tidiga läs- och skrivinläringen måste läraren alltid analysera vad svårigheterna kan bero på. Läraren behöver skaffa sig kunskaper om den enskilda elevens läs- och skrivförmågor och individuella strategier.¹⁵ I arbetet med att fördjupa förståelsen kring orsakerna bakom läs- och skrivsvårigheterna är det viktigt att ta stöd av en speciallärare, specialpedagog eller skollogoped med goda kunskaper inom läs- och skrivinläring i allmänhet och specifika läs- och skrivsvårigheter i synnerhet.

Att observera hur eleven tar sig an de olika läs- och skrivuppgifterna i samband med kartläggningsaktiviteter ger viktiga ledtrådar till dig som lärare i det fortsatta upplägget av undervisningen. Vilka uppgifter klarar eleven helt självständigt och vilka klarar hen med ett visst stöd från dig som lärare? Genom att föra en dialog med eleven kring uppgifterna kan du få ytterligare förståelse för hur eleven själv tänker och upplever läs- och skrivaktiviteterna. Vad var det som kändes lätt? Vad var svårt?

En elevs styrkor och svårigheter kan uppträda inom en mängd olika områden, vilket du kan läsa mer om i moment 2. Här följer en beskrivning av förmågor som är viktiga att kartlägga för att få en fördjupad bild av och

---

¹⁴ Glentow, 2006

¹⁵ Myrberg, 2003

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

---

förståelse för den enskilda elevens förutsättningar. Med hjälp av modellen The Simple View of Reading¹⁶ kan kartläggningsresultaten därefter tydliggöras i form av läsprofiler, vilket du kan läsa mer om under rubriken The Simple View of Reading som stöd för analys.

Avkodning

För att bli en god läsare i ett alfabetiskt språk som svenska handlar det för nybörjare om att lära sig den alfabetiska principen. Det räcker ofta att eleven behärskar bara ett par kombinationer av fonem och grafem för att lära sig principen, vilket också kallas att knäcka den alfabetiska koden.

Att koda av ett språk kan göras på två olika sätt. Det ena kallas ofta inkodning, men kan även kallas segmentering eller fonemsegmentering. När vi delar upp ordet *sol* i fonemen /s/o:l/ har vi gjort en fonemsegmentering. Vi har gått från helheten till delarna.

Det andra sättet kallas avkodning, syntes eller fonemsyntes. Det innebär bland annat att vi kan koppla samman talspråkets fonem med rätt grafem och sammanljuda fonemen i den ordning de kommer till ett ord.¹⁷ Vi går från delarna till helheten när vi gör en syntes.

Segmentering eller inkodning betyder att dela upp ord i fonem.

Syntes eller avkodning innebär att sätta ihop fonem till ord.

För att se var eleven befinner sig i sin läs- och skrivutveckling inom området avkodning behöver du som lärare kartlägga delar som fonologisk medvetenhet, bokstavskunskap, alfabetisk avkodning och inkodning, samt ortografisk-morfemisk avkodning, vilket vi redogör för i det följande. Du behöver även uppmärksamma vad som fungerar och är lätt för eleven och vad som är svårt, till exempel hur snabbt och korrekt eleven läser.

Fonologisk medvetenhet

Tillsammans med bokstavskunskap utgör fonologisk medvetenhet grunden för att eleverna ska kunna lära sig den alfabetiska principen. Den fonologiska medvetenheten har olika nivåer, vilket du kan läsa mer om i moment 1. Det är främst uppgifter på en mer avancerad nivå, inom den fonemiska medvetenheten, som är nyckeln in till den alfabetiska avkodningen. Här kommer två exempel på de olika nivåerna.

---

¹⁶ Gough & Tunmer, 1986

¹⁷ Fridolfsson, 2020a

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

Barn med fonologisk medvetenhet kan exempelvis urskilja om ord rimmar: ”Vilka två ord rimmar: *blad*, *glad*, *blomma*?” Om svaret är *blad* och *glad* är det ett tecken på att barnet uppfattar att frågan handlar om språkets form och inte om dess innehåll.

Barn med god fonemisk medvetenhet kan uppfatta om ett visst fonem finns i början, i mitten eller i slutet av ett ord. De kan också förstå att det går att lägga till, ta bort eller byta ett fonem i ord, som i dessa frågor: ”Vad blir kvar om man tar bort /r/ från ordet *ros*?”, ”Vad blir det för ord om man lägger till /k/ till ordet *att*?”

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven visar lågt intresse för att vilja laborera med språket genom att exempelvis lägga till, ta bort och byta ut fonem i ord.
- Om eleven har svårt med att identifiera hur många ljud som ingår i ett ord när hen gör en segmentering av ordet.
- Om eleven har svårt att identifiera vilka ord som har samma begynnelse-ljud.

Förslag på aktiviteter:

- ”Vilket ord är längst, *nyckelpiga* eller *tåg*?”
- ”Vilket ord börjar på samma ljud som *sol*? Är det *ros*, *nål*, *säl* eller *låt*?”
- Säg fonemen ett i taget, och be eleven göra en syntes av ordet: ”Vilket ord blir det när du binder ihop ljuden /s/o:/l/?” Till sin hjälp kan eleven ha bildstöd att peka på.
- Pröva elevens förmåga att segmentera hur många ljud det finns i ett ord: ”Hur många ljud hör du i ordet /r/o:/s/?”
- ”Vilket ljud hörs i början, i mitten och i slutet av ordet?”, ”Vad händer med ett ord om ett av ljuden byts ut och ersätts av ett annat?”

Bokstavskunskap

Bokstavskunskap handlar om att kunna koppla bokstavsformer, grafem, till rätt fonem, vilket också kan kallas språkljud eller bokstavsljud. I detta ingår att känna till att ett grafem kan kopplas till flera olika fonem, till exempel det korta o-ljudet /o/ i *Oskar* eller det långa o-ljudet /o:/ i *Ola*. Det är lika viktigt att veta att ett fonem kan skrivas med flera grafem, som /j/ i orden *jul*, *djur* och *ljus*. Bokstavskunskap handlar också om att kunna bokstavens namn: ”Det här är ett o.”

Bokstavskunskapen bör kartläggas kontinuerligt under läs- och skrivinlärningsfasen.

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

I den tidiga läs- och skrivinläringen handlar det om de grundläggande kopplingar som finns mellan bokstavsformer och bokstavsljud, som i alfabetet. Några barn kan bara ett fåtal fonem-grafemkopplingar vid skolstarten. Deras läs- och skrivutveckling behöver noggrant uppmärksammas och följas upp av dig som lärare.¹⁸

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven kan kommunicera genom att rita bilder, skriva bokstäver och symboler.
- Om eleven visar intresse för bokstäver.
- Om eleven kan skriva sitt eget namn.
- Om eleven har svårt att befästa kopplingen mellan grafem och fonem, det vill säga bokstavsform och bokstavsljud.
- Om eleven ofta blandar ihop bokstäver som liknar varandra, som b och d.
- Om eleven ofta blandar ihop bokstavsljud som liknar varandra, som /y:/ och /i:/, /k/ och /g/, eller /d/ och /t/.

Förslag på aktiviteter:

- Använd bokstavskort. Lägg ut ett antal kort på bordet och säg ett fonem eller ett bokstavsnamn. Be eleven ge dig rätt kort.
- Peka på ett av korten och be eleven svara på frågor som: "Vad heter bokstaven?", "Hur låter bokstaven?". Eleven kan även ha en hög med bokstavskort framför sig och själv lägga fram och benämna dem ett i taget.
- Ytterligare sätt att pröva kopplingen mellan fonem och grafem är genom elevens eget skrivande. Låt eleven forma bokstäver på olika sätt: med grovmotoriska rörelser, med penna eller krita på papper, med en pinne i sanden eller på en platta. Samtidigt säger ni bokstavsljuden tillsammans.

Alfabetisk avkodning

Det är viktigt att tidigt uppmärksamma vilka strategier som eleven använder när hon eller han läser och skriver. Genom att regelbundet lyssna på läsningen och analysera ord och texter som eleven skriver, kan läraren återkoppla innan strategier som inte fungerar i längden befästs. Vid elevens tidiga läsning behöver läraren uppmärksamma att sammanljudningen av fonem flyter in i varandra. Elever som läser ord där varje fonem tas var för sig med en viss tids mellanrum, behöver gå tillbaka och få ytterligare stöd i sin sammanljudningsträning.¹⁹

---

¹⁸ Fridolfsson, 2020b

¹⁹ Glentow, 2006

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

Det är också viktigt att tidigt uppmärksamma om eleven har lagt sig till med strategin ”gissningsläsning”. Elever som chansar läser oftast bara början av ordet och gissar sedan resten.

Andra delar som är viktiga att uppmärksamma är vilka ord som eleven har lätt för att läsa och vilka som utmanar. För nybörjarläsare är det lättast att läsa korta ord som bygger på kombinationer av vokaler och konsonanter som går att hålla ut på, så kallade hålljud. Hålljud som /s/, /r/ eller /m/ underlättar sammanljudningen av fonem till ord. Till exempel /l/ i ordet *lo*, /r/ och /s/ i ordet *ros*. Nonsensord är ett redskap för att undersöka att eleven behärskar och kan använda alfabetisk avkodning.²⁰

Ett sätt att visa hur många vokaler och konsonanter ett ord består av är att ange (v) för vokaler och (k) för konsonanter. Flera konsonanter i följd ställer lästekniskt högre krav, till exempel i ord som *stol* (kkvk), eller *skriv* (kkkvk).²¹

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven mödosamt ljudar sig igenom orden och har svårt att höra vilket ord det blev.
- Om eleven tar varje fonem för sig så det blir korta pauser mellan dem.
- Om eleven chansar utifrån ordets första bokstav eller bokstäver.
- Om eleven förväxlar vissa bokstavsformer som till exempel b och d, eller å, ä och ö, både vid läsning och skrivande.
- Om eleven förväxlar vissa språkljud, till exempel /k/ och /g/ både vid läsning och skrivande.

Förslag på aktiviteter:

- Eleven läser enskilda ord i en sekvens, men utan sammanhang. I början av sekvensen finns ljudenligt stavade ord, därefter ljudstridigt stavade ord och till sist sammansatta ord. Ett exempel: *is, se, sol, mes, tala, spel, hjälper, sjunga, lastbilsflak*.
- Eleven läser nonsensord. Denna aktivitet används ofta för att undersöka avkodningsförmågan avskild från elevens språkförståelse. Exempel på nonsensord: *es, ma, vok, les, njomp*.
- Eleven får läsa nonsensord och hitta vilket av orden som låter som ett ord som finns på riktigt. Exempel: *jör, jår, jal, jyl*. Det rätta svaret är här *jör*, eftersom det låter som ordet *gör*.²²
- Lyssna när eleven läser en text som förekommer inom ramen för den dagliga undervisningen. Ha gärna en egen kopia av texten som eleven läser som du själv kan göra korta noteringar i.

---

20 Jacobsson, 2011

21 Taube, 2007

22 Elbro, 2004

Ortografisk-morfemisk avkodning

Ortografisk-morfemisk avkodning, eller automatiserad avkodning, är en läsnivå där orden eller orddelarna känns igen direkt utan att läsaren behöver använda den fonologiska vägen. Den automatiska grupperingen av morfem, stavelser, förstavelser och ändelser sker här snabbt och säkert.²³

Morfem är språkets minsta betydelsebärande enheter. Ett ord kan bestå av ett eller flera morfem. Ordet *hus* består av ett enda morfem medan ordet *husbil* består av morfemen *hus* och *bil*. Morfem kan även vara ändelser, som i ordet *husbilen*, eller förstavelser, som i ordet *otur*.

Elevers läsförståelse gynnas av att de har en medvetenhet om hur ord är uppbyggda av morfem. När elever känner igen olika morfem får de stöd i att automatisera avkodningen och därmed avlasta arbetsminnet, vilket i sin tur främjar läsförståelsen.²⁴ När exempelvis ordet *sol*, som består av tre bokstäver, är automatiserat blir det bara en enhet, ett morfem, att hålla i minnet istället för tre fonem.

Exempel på hur utvecklingen kan gå till:

1. s-o-l-e-n
2. sol-en
3. solen

För att nå denna nivå i läsningen behövs stor mängdträning och många repetitioner av orden.²⁵ Läraren behöver också uppmärksamma vilken strategi eleven använder vid läsning av längre ord. Elever som kommit en bit på väg till automatiserad ordavkodning delar upp långa ord i dess stavelser. Till exempel kan ordet *krokodil* delas upp i stavelserna kro-ko-dil.

För att pröva hur långt varje elev har kommit i sin utveckling av den ortografisk-morfemiska avkodningen behöver lärare observera lästiden kopplat till antalet korrekt lästa ord.²⁶ Det kan göras både i löpande text och med enskilda ord. Tydligast ser man den ortografiska avkodningsförmågan i läsningen av enskilda ord då eleven inte kan ta hjälp av sammanhanget.

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven ljudar långsamt igenom orden.
- Om eleven chansar och gissar utifrån ordets första bokstav eller bokstäver.
- Om eleven tappar ändelser på ord både vid läsning och skrivande.
- Vilka ord och meningar klarar eleven att avkoda snabbt och korrekt?
Vilka ord utmanar?

---

²³ Bjar & Liberg, 2003

²⁴ Frost, 2009

²⁵ Johansson, 2009

²⁶ Høien & Lundberg, 1999

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

- Om eleven hoppar över ord vid läsning.
- Om eleven hoppar över, eller ”tappar”, raden när han eller hon läser.
- Om eleven inte självmant rättar sig själv vid fel läsningar.

Förslag på aktiviteter:

- Eleven läser enskilda ord i en sekvens, men utan sammanhang. I början av sekvensen finns ljudenligt stavade ord, därefter ljudstridigt stavade ord och till sist sammansatta ord. Hur många ord hinner eleven läsa på en minut? Ett exempel: *is, se, sol, mes, tala, spel, spruta, hjälper, sjunga, lastbilsflak*.
- Lyssna när eleven läser en text som förekommer inom ramen för den dagliga undervisningen. Ha gärna en egen kopia av texten som eleven läser som du själv kan göra korta noteringar i.

Språklig förmåga

Utifrån modellen *The Simple View of Reading*²⁷ kan vi förvänta oss att elever med olika läsprofiler har olika språkliga profiler. Det kommer att finnas elever med specifika läs- och skrivsvårigheter som har en god hörförståelse, medan andra elever har olika slags språkliga svårigheter. För att skapa sig en bild av vad dessa svårigheter består av är det viktigt att uppmärksamma olika delar i den språkliga förmågan, till exempel ordförråd och grammatisk förmåga. Hur eleverna kommer igång med sin läsning beror på vilka språkliga förutsättningar och förmågor de har samt hur svårigheterna ser ut och hur de visar sig.²⁸ Läs mer om språkets betydelse för läs- och skrivutvecklingen i moment 1.

Språkets olika områden hör ihop och överlappar varandra. Därför behöver den språkliga förmågan undersökas med olika uppgifter som prövar både elevens uttrycksförmåga och förståelse av budskapet. En jämförelse mellan muntlig och skriftlig uttrycksförmåga, till exempel mellan muntligt och skriftligt återberättande samt mellan hörförståelse och läsförståelse av jämförbara texter, kan ge en god inledande uppfattning om elevens styrkor och svårigheter och språkliga profil.

Hörförståelse

En kartläggning av hörförståelsen kan ge vägledning för hur den fortsatta undervisningen kan utformas, med fokus på förståelsestrategier eller på andra delar av läsningen. Hörförståelsetester för lägre åldrar är ofta utformade så att eleven får höra en mening eller en berättelse. Efter varje uppläst text ställs en fråga och ett antal bilder visas för eleven som svarar genom att välja den bild som passar bäst.

---

²⁷ Gough & Tunmer, 1986

²⁸ Magnusson & Naucler, 2006

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven visar intresse för högläsning.
- Om eleven kan återberätta vad han eller hon har hört.
- Om eleven kan svara på frågor utifrån vad han eller hon har hört.
- Om det är någon skillnad i förståelse när eleven avkodar texten själv, mot när eleven hör texten läsas upp.

Läsförståelse

Läsförståelse handlar om att förstå skriftspråk, oavsett vilket läsmedium läsaren använder. Det centrala i kartläggningen av elevers läsförståelse är att uppmärksamma hur eleven kan ta till sig och förstå texters innehåll och budskap.

Läsförståelse är en komplex och mångfacetterad förmåga, som inte är så enkel att kartlägga och bedöma. För elever med dyslexi är det ofta stor skillnad mellan hur innehållet förstås om de får lyssna på en text eller avkoda en text, ”läsa med öronen eller läsa med ögonen”. När eleverna ges möjlighet att lyssna på texten kan koncentration läggas på att förstå innehållet och läsa mellan raderna, det vill säga göra inferenser.²⁹ Om samma elev avkodar texten går en stor del av kapaciteteten åt till just avkodningen och det blir inte mycket plats kvar i arbetsminnet för att förstå textens syfte och innehåll. Därför är det viktigt att du som lärare säkerställer att du testat förståelse av text och inte avkodning.

Förståelse av en text innefattar färdigheterna:³⁰

- Att kunna aktivera sin bakgrundskunskap.
- Att kunna anpassa sin läsning eller sitt lyssnande efter textens struktur.
- Att kunna använda olika lässtrategier för att förstå textens innehåll.

När en elev med goda lässtrategier stöter på ett förståelseproblem i en text kommer eleven att samordna sina strategier genom att ändra, anpassa, modifiera och testa tills hon eller han förstår texten.³¹ För att kunna läsa en följd av ord som blir till en mening, som sedan blir till ett stycke eller en hel text, som dessutom ska tolkas och förstås, måste läsaren utnyttja alla sina minnesfunktioner.³² Därför är arbetsminnet en viktig faktor att ta i beaktande i samband med kartläggning av läsförståelse. Ett rikt ordförråd och kunskaper om sin

---

29 Reichenberg, 2011

30 Persson, 2020

31 Taube, Fredriksson & Olofsson, 2015

32 Alatalo, 2019

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

---

omgivning och världen i stort behövs också för att kunna koppla det lästa till ett sammanhang. Dessa kunskaper om vår omgivning och omvärld skaffar vi oss genom egna erfarenheter och upplevelser.

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Är det skillnad hur pass väl eleven klarar att svara på frågor kring texten beroende på textens längd, form och utformning?
- Är det skillnad på förståelsen beroende på vilket sätt eleven tagit till sig texten, ”med ögonen” eller ”med öronen”?
- Hur sammanfattar eleven texten? Berättar eleven hela texten eller har han eller hon förmåga att sammanfatta essensen i texten?
- Förstår eleven innehållet på olika nivåer?
- Vilka texter fungerar bra och varför?

Förslag på aktiviteter:

- Eleven får svara på frågor utifrån textinnehållet antingen i skrift eller muntligt, med eller utan bildstöd.
- Eleven får själv, med egna ord, kommentera och återge viktiga delar av textinnehållet.
- Eleven får föra enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna och relatera detta till egna erfarenheter.

Fördjupad kartläggning av den språkliga förmågan

Om man upptäcker att en elev har svårigheter med hör- och läsförståelse kan man behöva titta närmare på den språkliga förmågan. I nedanstående avsnitt kommer vi att fokusera på de områden som man i första hand behöver undersöka för att skapa sig en tydligare bild av en elevs läs- och skrivförmåga. En bedömning av språklig förmåga är också ett viktigt underlag för att kunna ta reda på vad svårigheterna huvudsakligen beror på, det vill säga om eleven har främst dyslexi, främst språkliga svårigheter som ger effekt på läs- och skrivförmågan eller en kombination. Om man misstänker språkliga svårigheter kan en fördjupad språklig bedömning hos logoped behövas.³³

Enligt The Simple View of Reading kan läsförståelse bara uppnås om eleven både har avkodnings- och förståelseförmåga. Därför behöver språkförståelsen kartläggas för att eleven ska få rätt stöd.

---

33 Svenska Logopedförbundet, 2017

Språkförståelsen, hur vi förstår de ord och meningar vi hör och läser, är en av grunderna i vår språkförmåga.³⁴ Ofta är språkförståelsen starkare än uttrycksförmågan, speciellt när vi är små.

Begreppen språkförståelse och hörförståelse används ibland synonymt. Det senare begreppet är framförallt användbart för att tydliggöra skillnaden mellan att förstå en text som man får lyssna på och att förstå en text som man själv läser, det vill säga läsförståelsen. Barn och elever kan ha en väl utvecklad förståelse av innehållet i en text långt innan de har kommit igång med avkodningen av skriven text.³⁵

För en god språkförståelse behöver man både ha ett rikt ordförråd och en god grammatisk förmåga. Om man misstänker språkliga svårigheter kan det därför vara bra att titta närmare på båda dessa områden.

Ordförråd och ordmobilisering

I ordförrådet ingår både det aktiva ordförrådet, det vill säga de ord som elever använder i sitt tal, och det passiva ordförrådet, det vill säga ord som de känner igen och kan förstå men inte själva använder. Det är lättare för elever att avkoda ord som de redan känner igen från sitt talade språk. På så sätt kan ett rikt ordförråd hjälpa elever att skapa förståelse från ett textinnehåll.³⁶

Förutom aktivt och passivt ordförråd, brukar man prata om ordförrådets bredd och djup.³⁷ Med ordförrådets bredd avses hur många ord en elev har i sitt ordförråd. Ordförrådets djup handlar om hur väl förankrade orden är, det vill säga att ett ord kan vara allt från något man bara känner igen till att vara ett etablerat och välkänt ord som man kan förklara och använda på olika sätt i tal och skrift. Att kunna beskriva ord, avgränsa dem från andra ord med liknande betydelser och placera orden i olika kategorier är alla förmågor som är viktiga för att få ett stort och djupt ordförråd och en god läsförståelse.³⁸ Tänk också på att om eleven talar flera språk är det viktigt att undersöka ordförrådet både på modersmålet och på svenska. Ta gärna hjälp av modersmålläraren i detta arbete.

Ordmobilisering, det vill säga hur snabbt eleven kan plocka fram ord ur sin inre ordlista, är också bra att observera eftersom det kan påverka läsfärdigheten.³⁹ Svårigheter med ordmobilisering kan redan i förskoleåldern signalera att det handlar om dyslexi.⁴⁰ Det kan också vara ett tecken på generella språkliga svårigheter som hör ihop med förmågan att organisera och definiera orden i ordförrådet. Lärare kan pröva förmågan till ordmobilisering på fonemnivå, till exempel genom att ta reda på hur många ord eleven kan komma på inom en viss tid som börjar på ett visst språkljud. Förmågan kan även provas på semantisk nivå, till exempel genom att ta reda på hur många ord eleven kan komma på inom en viss kategori, som ord på djur eller klädesplagg.

---

34 Nettelbladt & Salameh, 2007

35 Liberg, 2003

36 Bråten, 2008

37 Beck, McKeown & Lucan, 2013

38 Beck, McKeown & Lucan, 2013

39 Elbro, 2004

40 Wolf & Bauers, 1999

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven använder få ord för att benämna bilder eller föremål.
- Om eleven känner igen få av de ord som sägs.
- Om eleven inte kan förklara eller använda ord som han eller hon känner igen.
- Om eleven känner igen ett ord men inte kan placera det i rätt kategori, använda det i andra betydelser eller avgränsa betydelsen från andra ord med liknande särdrag. Ett exempel: ”Både skjorta och tröja är kläder, men vad skiljer dem åt?”
- Om eleven tar väldigt lång tid på sig för att plocka fram ord, eller säger ord ur fel kategori.

Förslag på aktiviteter:

- Låt eleven högt benämna bilder eller föremål som presenteras.
- Låt eleven få höra ett ord och sedan peka på den bild eller det föremål som representerar rätt ord.
- Låt eleven förklara vad ordet betyder.
- Be eleven hitta på olika meningar där ett visst ord ska ingå.
- Be eleven säga ord i en viss kategori, eller ange synonymer eller motsatsord till ett givet ord.
- Be eleven säga så många djur som hon eller han kan på en minut.
- Be eleven säga så många ord som hon eller han kan som börjar på ett givet språkljud på en minut.

Grammatisk förmåga

Även inom den grammatiska förmågan, det vill säga de delar som handlar om språkets struktur och uppbyggnad, finns en uttrycksdel och en förståelsedel. Här kan man uppmärksamma om eleven uttrycker sig i långa, korrekta meningar eller är mycket kortfattad, kastar om ordföljden, utelämnar småord och ändelser eller använder fel böjningsmönster eller tempus. Till exempel: ”Jag se en katt igår”, istället för ”Jag såg en katt igår”. Om eleven använder korta eller felaktiga meningar i sitt tal, kan det vara bra att titta närmare på den grammatiska förståelsen. Eleven kanske förstår orden som ingår i en mening, men meningens längd, ordföljden, ordens böjningar eller ändelser kan påverka förståelsen.

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

Meningsbyggnaden i en text skiljer sig på många sätt från den i talat språk. Långa meningar med inskjutna sats, eller meningar med många bisatser, gör läsningen besvärligare och därmed svårare att förstå.⁴¹ Därför kan det vara bra att jämföra förståelsen av talat språk och förståelsen av text.

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Om eleven har svårigheter att korrekt repetera komplexa meningar.
- Om eleven kastar om ord i meningar, utelämnar böjningar och ändelser eller använder fel tempus.

Förslag på aktiviteter:

- Låt eleven repetera meningar med varierande längd och komplexitet.
- Lyssna, eventuellt spela in, när eleven berättar eller återberättar en historia, eller berättar fritt.
- Låt eleven höra långa meningar och svara på frågor om dem.

Läsflyt

Läsflytet beskrivs som bryggan mellan avkodning och läsförståelse. Många elever med läs- och skrivsvårigheter har svårt att uppnå ett gott läsflyt.⁴² Definitionen av läsflyt innefattar ett antal förmågor som samverkar:⁴³

- att läsa med god hastighet,
- att ha god ordigenkänning,
- att kunna läsa med god betoning, prosodi.

Läsflyt är lättast att prova genom hastighet och ordigenkänning, men genom att lyssna till elevens högläsning kan läraren få en god uppfattning om prosodin i läsningen.

Att uppmärksamma och dokumentera:

- Flyter läsningen på med god ordigenkänning, god betoning och frasering?
- Stannar eleven upp vid skiljetecken?
- Kan eleven anpassa rösten efter när det är dialog i texten?

---

41 Fridolfsson & Herker, 2020

42 Wolff, 2017

43 Alatalo, 2019

Förslag på aktivitet:

- Låt eleven läsa upp en för eleven obekant text som lästekniskt ligger inom elevens nivå.

The Simple View of Reading som stöd för analys

När resultaten från observationer, samtal och andra aktiviteter ska analyseras handlar det till stor del om att hitta mönster. Sådana mönster kan ge vägledning till vilka anpassningar i undervisningen som är gynnsamma för elevernas fortsatta läs- och skrivutveckling. I analysen är det även viktigt att ta hänsyn till faktorer som kan ha påverkat resultaten. Det kan till exempel handla om att enskilda elever har missförstått uppgifterna, tappat koncentrationen eller blivit påverkade på annat sätt av störningsmoment i lärmiljön.⁴⁴

The Simple View of Reading⁴⁵, SVR, kan användas som stöd i analysen av kartläggningsresultaten genom att du som lärare får syn på fyra olika läsprofiler, se bild 3:3.

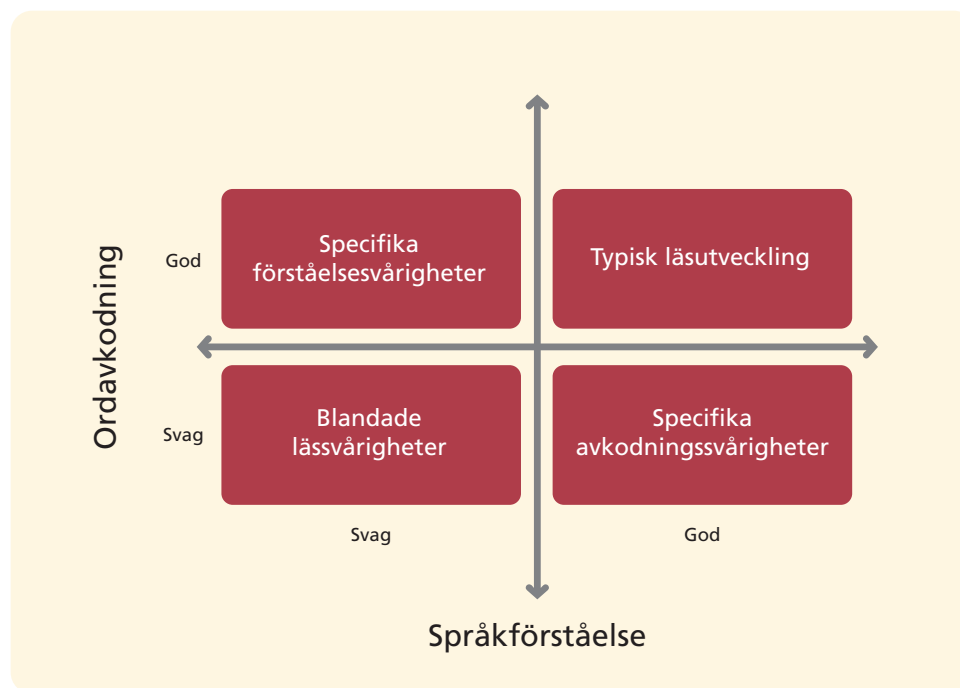

Bild 3:3. Modellen The Simple View of Reading uppdelad i fyra fält, fritt efter Gough & Tunmer (1986); Tunmer & Greaney (2010).

---

44 Bruce, 2018

45 Gough & Tunmer, 1986

Genom att placera in alla elevers resultat i de fyra fälten i SVR-modellen kan det vara enklare att upptäcka vilka behov som finns i gruppen. Utifrån läsprofilerna får lärare en vägledning för hur den fortsatta undervisningen bör utformas för hela gruppen, och vilka extra anpassningar och särskilt stöd som kan behövas. Exempelvis är arbete med fonologisk medvetenhet och bokstavs-kunskap gynnsamt för färdigheten att avkoda ord medan språkförståelsen kan stärkas genom högläsning och samtal.

I Ulrika Wolffs kapitel i boken *Dyslexi och andra svårigheter med skrift-språket* beskriver hon hur de olika läsprofilerna kan förstås.⁴⁶ Nedan återger vi huvuddragen i hennes resonemang på ett förenklat sätt. Ha i åtanke att beskrivningarna är starkt generaliserade och att det inom varje profil finns individuella variationer. Läsprofilerna kan ändå fungera som ett stöd för dig som lärare att få större kunskap om och förståelse för elevernas behov, både på grupp- och individnivå.

Förenklad beskrivning av läsprofiler

Beskrivningarna är baserade på Wolff (2009).

Specifika avkodningssvårigheter: bristande avkodning med god eller tillräckligt god förståelse

I denna grupp finns eleverna med dyslexi. Utgångspunkten är alltså att dyslexi primärt tar sig uttryck i bristande ordavkodning. Läsförståelseproblem kan uppstå, men då som ett sekundärt problem orsakat av den bristfälliga ordavkodningen.⁴⁷

Specifika förståelsesvårigheter: bristande förståelse med god eller tillräckligt god avkodning

Denna grupp kan grovt delas upp i ytterligare undergrupper. Den första gruppen skulle kunna vara elever som inte skulle klara att förstå uppläst text eller lite svårare muntliga anvisningar, det vill säga de har en generellt låg kognitiv förmåga. Eftersom ordavkodning och begåvning inte har något starkt samband⁴⁸ behöver de inte ha några uttalade problem med ordavkodning, utan med själva förståelsen av det de läser.

---

46 Wolff, 2009

47 Høien, & Lundberg, 1999. Wolff, 2010

48 Høien & Lundberg, 1999

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

Den andra gruppen man kan föreställa sig med bristande förståelse är elever med annat språk än svenska som modersmål. Då är det alltså inte fråga om generella problem. Det finns heller ingen anledning att tro att elever som läser på sitt andraspråk, eller tredje, skulle ha problem med ordavkodning. Tvärtom tyder studier på att det kan vara positivt för ordavkodningen att tala flera språk.⁴⁹ Däremot kan ordförrådet vara ett problem.⁵⁰

Dessutom skulle det kunna handla om elever med språkstörning, men också elever som har nedsatt läsförståelse på grund av att de har begränsningar i exempelvis ordförråd, hörförståelse eller minnesförmågor.

Blandade svårigheter, bristande avkodning och förståelse

Här finns elever som har svårt för att avkoda och som dessutom har svårt med förståelsen.

Typisk läsutveckling: god eller medelgod förståelse och avkodning

De flesta elever ingår i denna grupp. Här finns elever med en jämn och hög, eller medelhög, profil i sina läsresultat.

Mer om olika vilka faktorer som kan orsaka läs- och skrivsvårigheter finns att läsa i moment 2. I moment 4 kan du läsa mer om hur du kan utforma en tillgänglig läs- och skrivundervisning.

Till sist

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Barnkonventionen syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals.⁵¹ Så låt barnet, eleven, få visa vägen och göra sin röst hörd i samband med kartläggningar. Det är deras rättighet. Elevens bedömning av sin egen förmåga har en stor betydelse för i vilken utsträckning de är beredda att engagera sig i det fortsatta lärandet. Elever som tror att de kan utvecklas och agerar utifrån det, blir successivt allt duktigare.⁵²

---

49 Abu-Rabia & Siegel, 2002

50 Myrberg, 2007

51 Barnombudsmannen, 2020

52 Korp, 2011

Referenser

- Abu-Rabia, S., & Siegel, L. (2002). Reading, syntactic, orthographic, and working memory skills of bilingual Arabic-English speaking Canadian children. *Journal of Psycholinguistic Research*, 31(6), 661–678. <https://doi.org/10.1023/A:1021221206119>
- Alatalo, T. (2019). Läsflyt – en komponent som möjliggör läsförståelseförmågan. I T. Alatalo (Red.), *Läsundervisningens grunder* (s. 93–104). Malmö: Gleerups.
- Aspflo, U., & Almsenius, E. (2019). *I relation till lärande – kommunikationsstöd i undervisningen*. Alingsås: Aspflo & Klamas AB.
- Beck, I. L., McKeown, M. G., & Lucan, L. (2013). *Bringing words to life: Robust vocabulary instruction*. New York, NY: The Guilford Press.
- Bruce, B. (Red.) (2018). *Att vara speciallärare*. Malmö: Gleerups.
- Bråten, I. (2008). *Läsförståelse i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Elbro, C. (2004). *Läsning och läsundervisning*. Stockholm: Liber.
- Frank, E., & Herrlin, K. (2019). Avkodning. I T. Alatalo (Red.), *Läsundervisningens grunder* (s. 57–72). Malmö: Gleerups.
- Frost, J. (2009). *Läsundervisning och läsutveckling*. Lund: Studentlitteratur
- Glentow, B. D. (2006). *Förebygg och åtgärda läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Gough, P., & Tunmer, W. (1986). Decoding, Reading, and Reading Disability. *Remedial and Special Education*, 7(1), 6–10. doi:10.1177/074193258600700104
- Høien, T., & Lundberg, I., (1999). *Dyslexi. Från teori till praktik*. Stockholm: Natur & Kultur
- Jacobsson, C. (2009). Kartläggning av dyslexi. I S. Samuelsson, (Red.), *Dyslexi och andra svårigheter i skriftspråket*, (s. 267–281). Stockholm: Natur & Kultur.
- Jacobson, C. (2020). En modell över läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. *Dyslexi – aktuellt om läs- och skrivsvårigheter* (1, 2020), s. 20–27.
- Johansson, M. G. (2009). *LäsEttan*. Stockholm: Natur & Kultur.

Att kartlägga läs- och skrivutveckling

- Korp, H. (2011). *Kunskapsbedömning – Vad, hur och varför?* Stockholm: Skolverket.
- Liberg, C. (2006). *Hur barn lär sig läsa och skriva*. (andra utökade upplagan) Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, E., & Naucmér, K. (2006). Läsa som ett rinnande vatten – om läsförståelse och språkstörning. I L. Bjar (Red.), *Det hänger på språket: lärande och språkutveckling i grundskolan* (s. 189–211). Lund: Studentlitteratur.
- Myrberg, M. (Red.). (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Lärarhögskolan.
- Myrberg, M. (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Nettelbladt, U., & Salameh, E-K. (2007). *Språkutveckling och språkstörning hos barn. Del 1*. Lund: Studentlitteratur
- Persson, U-B. (2019). Läsförståelse – en förunderlig process. I T. Alatalo, (Red.) *Läsundervisningens grunder* (s. 199–142). Malmö: Gleerups.
- Reichenberg, M., & Lundberg, I. (2011). *Läsförståelse genom strukturerade textsamtal: för elever som behöver särskilt stöd*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Snowling, M. J., & Melby Lervåg, M. (2016). Oral language deficits in familial dyslexia: A meta-analysis and review. *Psychological Bulletin*, 142(5), 498–545. <https://doi.org/10.1037/bul0000037>
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2018). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning – förskola, skola och fritidshem*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Statens beredning för medicinsk utvärdering, (2014). *Dyslexi hos barn och ungdomar – tester och insatser; en systematisk litteraturöversikt*. SBU-rapport nr 225. Stockholm: Statens beredning för medicinsk utvärdering, (SBU).
- Taube, K. (2007). *Barns tidiga läsning*. Stockholm: Norstedts.
- Taube, K., Fredriksson, U., & Olofsson, Å. (2015). *Kunskapsöversikt om läs- och skrivundervisning för yngre elever: Delrapport från SKOLFORSK-projektet*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Tunmer, W., & Greaney, K. (2010). Defining dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*, 43(3), 229–243. doi: 10.1177/0022219409345009

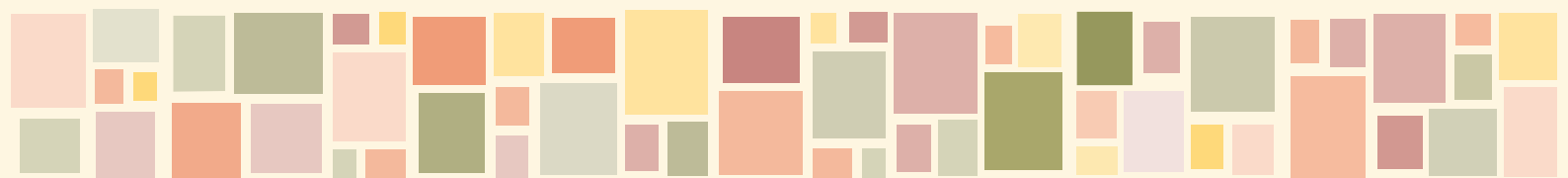
Att kartlägga läs- och skrivutveckling

- Wolf, M., & Bowers, P. G. (1999). The double-deficit hypothesis for the developmental dyslexias. *Journal of Educational Psychology*, 91(3), 415–438. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.91.3.415>
- Wolff, U. (2009). Subgrupper av läsare. I S. Samuelsson, (Red.) *Dyslexi och andra svårigheter med skriftspråket* (s. 138–148). Stockholm: Natur & kultur.
- Wolff, U. (2010). Subgrouping of readers based on performance measures: A latent profile analysis. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 23(2), 209–238. <https://doi.org/10.1007/s11145-008-9160-8>
- Wolff, U. (in press). Den tidiga läsningen: Prevention och intervention för att motverka ordavkodningssvårigheter. I M. A. Allodi (Red.), *Specialpedagogik för lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.

Elektroniska källor

- Barnombudsmannen. (2020). *Barnrätt i praktiken*. Hämtad 20 augusti 2020, kl 11.00, <https://www.barnombudsmannen.se/barnratt-i-praktiken>
- Fridolfsson, I. (2020a). *Alfabetisk avkodning*. Hämtad 24 augusti 2020, kl 13.30, <https://legilexi.org/inspirationsbibliotek/avkodning/alfabetisk-avkodning/>
- Fridolfsson, I. (2020b). *Bokstavskunskap*. Hämtad 24 augusti 2020, kl 13.30, <https://legilexi.org/inspirationsbibliotek/avkodning/bokstavskunskap/>
- Fridolfsson, I., & Herker, B. (2020). *Automatiserad avkodning*. Hämtad 24 augusti 2020, kl 13.45, <https://legilexi.org/inspirationsbibliotek/avkodning/automatiserad-avkodning/>
- Persson, U-B. (2020). *Läsförståelse i teorin*. Hämtad 25 augusti 2020, kl 10.30, <https://legilexi.org/inspirationsbibliotek/lasning/lasforstaelse/>
- Skolverket. (2020). *Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga insatser*. Hämtad 10 juni 2020, kl. 10.30, <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/organisera-tidigt-stod-och-extra-anpassningar/lasa-skriva-rakna---garanti-for-tidiga-insatser>
- Svenska Logopedförbundet. (2017). Kliniska riktlinjer för logopedisk utredning av läs- och skrivsvårigheter. *Kliniska riktlinjer*. Hämtad 9 september 2020, kl 15.00, <https://www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Svenska-kliniska-riktlinjer1/>
- Wolff, U. (2017). Ordavkodning och läsflyt. *Tidig läsundervisning, Del 3 Ordavkodning och läsflyt*. Hämtad 14 oktober 2020, kl 08.00, https://larportalen.skolverket.se/#/modul/5-las-skriv/Grundskola/030_tidig-lasundervisning/del_03/

En likvärdig utbildning för alla

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialsolor för olika målgrupper, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.